

CEMİL KOÇAK
Geçmişiniz İtinayla Temizlenir

İletişim Yayınları 1352 • Tarih Dizisi 52

ISBN-13: 978-975-05-0635-2

© 2009 İletişim Yayıncılık A.Ş. / 1. BASIM

1-9. Baskı 2009-2019, İstanbul

10. Baskı 2022, İstanbul

DIZI KAPAK TASARIMI Ümit Kıvanç

KAPAK Suat Aysu

KAPAK FOTOĞRAFI Yakup Kadri Karaosmanoğlu Arşivi

UYGULAMA Hüsnü Abbas

DÜZELTİ Begüm Güzel

DİZİN Özgür Yıldız

BASKI Ayhan Matbaası · SERTİFİKA NO. 44871

Mahmutbey Mahallesi, 2622. Sokak, No: 6/31 Bağcılar 34218 İstanbul

Tel: 212.445 32 38 • Faks: 212.445 05 63

CILT Güven Mücellit · SERTİFİKA NO. 45003

Mahmutbey Mahallesi, Devekaldırımı Caddesi, Gelincik Sokak,

Güven İş Merkezi, No: 6, Bağcılar, İstanbul, Tel: 212.445 00 04

İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 40387

Cumhuriyet Caddesi, No. 36, Daire 3, Seyhan Apartmanı,

Harbiye Mahallesi, Elmadağ, Şişli 34367 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

CEMİL KOÇAK

Geçmişiniz İtinayla Temizlenir

CEMİL KOÇAK 1956'da İzmir'de doğdu. Orta öğrenimini İzmir'de tamamladıktan sonra 1978'de SBF Basın-Yayın Yüksek Okulu'ndan mezun oldu. SBF'de yüksek lisans ve doktora eğitimine devâm etti (1978-1980). Âfet İnan Tarih Araştırmaları Ödülü'nü kazanan (1990) *Türkiye'de Millî Şef Dönemi (1938-1945)* yazarın doktora tezidir (1985). Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi doktorasından sonra 1991 yılında Siyasal ve Sosyal Bilimler doçenti oldu. *Abdülhamid'in Mirası* (1990) ile Sedat Simavi Vakfı Sosyal Bilimler Ödülü'nü kazanan (1991) *Türk-Alman İlişkileri (1923-1939)* (1991) adlı araştırmaları yayımlandı. Makaleleri ve kitap tanıtım yazıları, başta *Tarih ve Toplum* ve *Toplumsal Tarih* olmak üzere, çeşitli dergilerde yayımlandı. Samet Ağaoglu'nun *Siyâsî Günlük; Demokrat Parti'nin Kuruluşu* adını taşıyan günlüğünü (1992) ve Haldun Derin'in *Çankaya Özel Kalemimi Anımsarken (1933-1951)* adlı anılarını (1995) yayına hazırladı. Sabancı Üniversitesi tarafından 1998 yılında yayımlanan *Birinci Meclis* adlı kitabın da editörlüğünü yaptı. 2003 yılında İletişim Yayınları tarafından *Umûmî Müfettişlikler (1927-1952)* adlı kitabı yayımlandı. *Belgelerle Heyeti Mahsusalar* kitabı da yine aynı yayınevinden 2005 yılında çıktı. Bunu *Belgelerle İktidar ve Serbest Cumhuriyet Fırkası* kitabı (2006) izledi. *Geçmişiniz İtinayla Temizlenir* (2009) ve *Tek Parti Döneminde Muhafif Sesler* (2011) başlıklı kitaplarında çeşitli yazılarını bir araya topladı. *Türkiye'de İki Partili Siyâsî Sistemin Kuruluş Yılları: İkinci Parti – cilt 1* adlı çalışması 2010'da, serinin ikinci cildi *İktidar ve Demokratlar 2012'de*, üçüncü cilt *Rejim Krizi 2013'te*, dördüncü cilt *Dönüşüm: Ordu, Din, Hukuk, Ekonomi ve Politika 2015'te*, beşinci cilt *Uzlaşma 2016'da*, altıncı cilt ise *CHP İktidarının Sonu* adıyla 2017'de yayımlandı. 1984-1999 yılları arasında TÜBİTAK'ta çalışan ve 2007'de profesör olan yazar, halen Sabancı Üniversitesi Sanat ve Sosyal Bilimler Fakültesi'nde öğretim üyesi olarak, yakın dönem siyâsî tarihimizle ilgili araştırmalarını sürdürmektedir.

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ.....	9
------------	---

Atatürk ve Tek-Parti Rejimi

TÂRİHİ TARTIŞMAK, AMA HANGİ BİLGİYLE?	15
SENİ SEVMİYEN ÖLSÜN	19
EYLÜL NISANDAN ÖNCE GELDİ!.....	25
ATATÜRK “KÜRTLERE ÖZERKLİK VERİLECEK” DEDİ.....	29
YANLIŞ YANLIŞTIR.....	37
BİLGİ, BİRAZ DAHA BİLGİ.....	43
ATATÜRK NE DE(ME)MIŞTI?.....	47
ATATÜRK HAKKINDA BELGELER.....	51
ARŞİVLER AÇILDI... YA BELGELER... ..	77
EFSÂNELER ASLÂ ÖLMEZ.....	93
İNKİLÂP VE SEÇİM.....	99
ABDÜLHAMİD DAHA ÖNCE DE DÜŞEBİLİRDİ, FAKAT İZİN VERİLMEDİ!	103
CHP-DEVLET KAYNAŞMASI (1936) ÜZERİNE BELGELER.....	109

TEK-PARTİ DÖNEMİNDE CUMHURİYET HALK PARTİSİNDE PARTİ MÜFETTİŞLİĞİ.....	129
NUTUK VE DİĞERLERİ.....	173
CUMHURİYETİN 10. YILI KUTLAMALARI.....	201
TEK-PARTİ DÖNEMİNDE DIŞA KAPALI TÜRKİYE.....	205
TUNCELİ KANUNU.....	211
DEVLETÇİLİK VE TEŞEBBÜSÜ ŞAHSİ: MİLLİ VAPURCULARIMIZIN BİR ÂRİZÂSI.....	217
KEMALİZM DEVLETÇİ MİYDİ?.....	227

İnönü ve Tek-Parti Rejimi

İSMET İNÖNÜ: SON OSMANLI SADRÂZAMI.....	239
İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI YILLARINDA CUMHURİYETİN BARIŞ POLİTİKASI.....	281
ALMANYA'NIN YAYILMACI DIŞ POLİTİKASININ BİR ARACI OLARAK TÜRK-ALMAN İKTİSÂDİ İLİŞKİLERİ (1933-1939).....	303
İKİNCİ DÜNYA SAVAŞINDA ALMAN İŞGÂL BÖLGELERİNDE YAŞAYAN TÜRK YAHUDİLERİNİN ÂKİBETİ.....	323
İKİNCİ DÜNYA SAVAŞINDA TÜRK-ALMAN İLİŞKİLERİ: NAZİ ALMANYASININ TÜRKİYE ÜZERİNDEKİ SİYASİ ETKİLERİ VE TÜRK YAHUDİLERİNİN GÜÇ DURUMU.....	343
TÜRKİYE'DE KARNELİ YILLAR.....	349
İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI VE TÜRK BASINI.....	353
MİLLİ ŞEF DÖNEMİNDE YÖNETİM VE BASIN HAYATI.....	359
TÜRK BASINI ÜZERİNDEKİ YABANCI ETKİLER.....	371
MİLLİ ŞEF DÖNEMİNİN KÜLTÜREL YAŞAMI.....	377
VARLIK VERGİSİ ÜZERİNE BİRKAÇ BELGE: VARLIK VERGİSİ'NE TEPKİLER.....	383
YOLSUZLUKLAR TARİHİNDEN BİR SAYFA: KÖNİG OLAYI.....	395
AMERİKAN DIŞİŞLERİ BAKANLIĞI BELGELERİ İŞİĞİNDA KÖNİG OLAYI'NA (YENİDEN) BİR BAKIŞ VE BÂZİ NOTLAR.....	409

Tek-Parti Rejimi Dönüşürken

1940'LI YILLARDA DEVLETİN HİZMETİNDE VE GÖZETİMİNDE TÜRK MİLLİYETÇİLİĞİ	425
IRKÇILIK-TÜRANCILIK DAVASININ SİYASİ RÖVANŞI: ÖNER-YÜCEL DAVASI.....	433
1940'LARIN İKİNCİ YARISINDA SOSYAL POLİTİKA: DEVLET, SINIFLAR, PARTİLER VE DAYANIŞMACI/VESÂYETÇİ İDEOLOJİ.....	451
46'NİN İVİR ZİVİR PARTİLERİ	509
1946 SEÇİMLERİ: DEMOKRASİNİN İLK SANDIK OYUNLARI	519
DEMİRYOLUNDAN KARAYOLUNA.....	531
TARİH ÇALIŞMALARINDA YENİ BİR EĞİLİM: SİYASİ TARİHİMİZDE DEMOKRAT ARAMAK.....	539
<i>DİZİN</i>	545

SUNUŞ

Tarih, kısaca geçmişe ilişkin bilgimiz, günümüzde siyâsî/ideolojik pozisyonların desteklenmesi amacıyla kullanılmaya çok uygun bir zemin oluşturuyor. Tarih, günümüzün siyâsî/ideolojik tercihlerinin argüman ürettikleri bereketli bir alan vasfını koruyor. Meslek olarak târihçilikten de bu zemine uygun davranış bekleniyor. Bu, devletçi/milliyetçi târih anlayışının dayattığı bir yaklaşımdır. Ama bunun dışına çıkabilmek de mümkün; daha doğrusu, târihçilik, ancak bu daraltılmış, âdetâ deli gömleği geçirilmiş çerçevenin dışına çıkılarak yapılabilecek bir iş, bir meslek.

Kitabımın başlığında da anlaşılacağı gibi, kimileri, târihi/geçmiş i itinayla temizleme gayreti içinde. Bu operasyon birkaç aşamadan oluşuyor. Öncelikle, geçmişin bugün artık bilinmesi/hatırlanması istenmeyen bâzı noktaları târih sayfalarından tamâmen düşürüyor. Toplum hâfızasında yer bulmasına izin verilmek istenmiyor. Hiç araştırılmayan, hiç yazılmayan ve hiç konuşulmayan temaların bu sûretle târihsel geçmiş olmaktan çıkarılabilmesine gayret ediliyor. Bir anlamda üzerinde konuşulmayanın, yaşanmamış olacağına yönelik bir ön kabûlden söz etmek mümkün. Eğer kimse sözünü etmiyor ve kimse hatırlamıyorsa, olanın olmamış gibi kabûl edilebileceği sanılıyor. Bu bakımdan geçmişin yeniden düzenlenmesinde ilk çaba, olmuşu hiç olmamış gibi göstermekten geçiyor.

Temizlik operasyonunun bir başka aşaması, olmuşun reddedilmesinin imkânı olmadığı durumlarda, olmuşun bilgisinin yalnızca bir kısmını öne çıkarmak ve böylece “gerçek”in sâdece bir kısmını, tâbiri câiz ise yalnızca “aydınlık yüzü”nü sunmak şeklinde kendisini gösteriyor.

Bir başka boyut da, hiç olmamışı olmuş gibi göstermekten geçiyor. Bu aşamada uyduruk bilgi devreye giriyor. Hepsi birden geçmişin yeniden yaratılması/yazılması operasyonunu oluşturuyor. Bu süreç, aynı zamanda ve birlikte gerçekleştirilerek, “geçmişin itinayla temizlenmesi”ne hizmet ediyor. Târihçilerin de “devletin hizmetinde ve gözetimi”nde bu sürecin “hizmetkârlar”ı olması talep ediliyor.

Geçmişin ne zaman, ne kadar, nasıl kullanılacağı, içinde bulunulan siyâsî/ideolojik platformun durumuna göre konjonktürel olarak değişse de, tek değişmeyen, kullanılan (ve bu anlamda suistimâl edilen) târihtir. Sanırım târihçilik sıfatı, ancak bu noktadan itibâren geçerlik kazanabilir. Sözün kısası, târihçilik mesleği, biraz önce sözünü ettiğim, geçmişin itinayla temizlenmesine hizmet eden metinlerin okunarak, sâdece bu metinler temelinde, “yeni metinler” hazırlanması demek değildir. Dahası, târihçilik, içinde amatör bir ruh taşıyan uğraşı alanı da sayılamaz. Genellikle emeklilik günlerinin hobisi de değildir. Geçmişle kurulan ilişkinin belirli bir disiplin içinde metodik yaklaşımını içerir. Bugünün ya da tercih edilen siyâsî/ideolojik pozisyonun haklılığına kanıt olacak geçmiş bilgisinin çarpıtılmış ya da değiştirilmiş versiyonlarının esiri olmaktan çıkmayı ve geçmişin bilgisini, sonucu ne olursa olsun, kabûllenmeyi gerektirir.

Bugün “resmî târih”ten söz ederken, aslında yukarıda tanımladığım şekilde yürütülen “geçmişiniz itinayla temizlenir” kampanyasını kastediyorum. Resmî târih anlayışı ve onun değişik versiyonlarından tırtıklanmış kötü kopyaları, ortak bir noktada, tam da burada açığa çıkıyorlar: Eğer bu çaba, resmî eğitimin de desteğini almışsa, günlük hayatta hayli başarılı sonuçlar verebilir. Kısa da olsa resmî eğitimden geçerek, geçmişinin bu “itinayla temizlenmiş bilgi”sini edinen toplumun, her defâsında bu bilgiyle yetinmesi ve yalnızca bu bilgiyi talep etmesi, bu bilginin dışında bir “gerçek” olduğunu ise, kesinlikle reddetmesi sağlanabilir. Bu

operasyonda önemli olan, geniş yığınların bu “temizlenmiş bilgi” zemininde, günün uygun siyâsî/ideolojik tavrına kolayca adapte edilebilmesidir.

Târihçilik, otopsi yapmaya benzer. Nasıl otopsinin amacı, cesedin başına gerçekten de ne geldiğini anlamaya yönelikse, târihçi de, otopsi yapan bir adli tıp uzmanının özeni ve titizliği içinde, karşısına çıkacak sonucun ne olduğuna hiç aldırmadan, soğukkanlılığını koruyarak, öğrendiklerini ve çıkarımlarını hiç değiştirmeden ve cesâretle ortaya koymalıdır. Bu, târihçinin etik yönüdür ve târihçiliğinin standardını ve kalitesini de sözünü ettiğim etik anlayışı yansıtır.

Neredeyse otuz yıla yakın bir zamandır yakın dönem siyâsî târihimiz ile ilgili araştırma yapmakta ve yine neredeyse yirmi yılı aşkın bir süreden beri de, araştırma sonuçlarımı yayımlamaktayım. Bugünden baktığımda, yazdıklarım arasından kalıcı olabileceğini düşündüklerimi, makâlelerimden derleme yaptığım bu kitapta buluşturuyorum.

Kırka yakın makâlenin (eğer varsa) ortak paydası, ağırlıklı olarak yakın dönem siyâsî geçmişimizin (bugünlerde genellikle “Erken Cumhuriyet” olarak tanımlanan ve bir bakışa göre 1923-1945 arası yılların, bir başka bakışa göre de 1923-1950 arası dönemin) “itinayla temizlenen” kısımlarını gözler önüne sermeye çalışmaktır. Tek-parti dönemi ve nihâyet sonrası üzerinde yoğunlaşmış olan bu makâleler, esas olarak, yakın geçmişin unutulmaya çalışılan temalarını ele almaktadır. Amacım, geçmişin bilgisinin olabildiğince geniş bir alanı kapsayacak şekilde tamamlanmasına çalışmaktır. Bu bakımdan, hemen hemen bütün yazılarımda, tek-partili Cumhuriyet’in ve sonraki sürecin arka plânda tutulmaya ve pek de sözü edilmeye değmez (yoksa sözü edilmeye gelmez mi demeliydim) temalarını gün ışığına çıkarmaya çalışıyorum.

Bunu yaparken, bir yandan geçmişin itinayla temizlenmesiyle oluşturulmuş hâkim paradigmayı parçalamaya çalışıyorum, diğer yandan da yeni (alternatif) paradigmanın içini olgusal malzemelerle örme çabasındayım. Resmî târihin, hâkim paradigmanın karanlıkta bırakmaya ve gözden uzak tutmaya çalıştığı târihsel gerçeğin ancak bu şekilde yeniden ve bütünüyle kurulabileceğini düşünüyorum.

Târihsel geçmişin, yâni târihsel olguların yok sayıldığı, sayılmadığında olguların ancak bir kısmının kabûllenildiği, geri kalanının ise yine olmamış sayılmaya devâm edildiği, olmamışın olmuşun yerine geçirildiği bir “târih” anlayışına karşı, bu yazıların meslek olarak târihçiliğin onurunu kurtarma yolunda küçük de olsa bir işâret sayılabilmesini umuyorum.